

МОВЛЕННЕВО-ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ

У статті міститься теоретико-методичне обґрунтування проблеми оволодіння старшими дошкільниками всіма компонентами рідної мови, організації мовленнєвих ігор, висвітлення її теоретичних аспектів, окреслення сфери її практичного застосування у галузі сучасної дошкільної лінгводидактики та логопедичної практики.

Ключові слова: розвиток мовлення, мовленнєво-ігрова діяльність, мовленнєвотворча діяльність, діти дошкільного віку.

The article contains theoretical and methodological substantiation of the problem of mastering all components of the mother tongue by senior preschoolers, organisation of speech games, highlighting its theoretical aspects, outlining the scope of its practical application in the field of modern preschool linguistic didactics and speech therapy practice.

Key words: speech development, speech and game activity, speech and creative activity, preschool children.

На сучасному етапі розвитку суспільства значно зросли вимоги до мовленнєвого розвитку дитини старшого дошкільного віку. Актуальність цього питання зумовлюється пріоритетними напрямками Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», які покликані модернізувати дошкільну та спеціальну освіту, оновлювати її зміст, вдосконалювати форми, методи і технології навчання дітей.

Мовленнєве спілкування – один із перших видів діяльності, яким дитина оволодіває в онтогенезі, слугує універсальною умовою розвитку особистості в період дошкільного дитинства.

Формування правильного мовлення є одним з основних завдань розвитку дитини. Важливим аспектом мовленнєвого розвитку є формування зв'язного мовлення.

Зв'язне мовлення-вища форма мовленнєво-мисленнєвої діяльності, яка визначає рівень мовленнєвого та розумового розвитку дитини, що підтверджують праці багатьох вчених, зокрема Л.Виготського, О.Лурія, М.Певзнер, О.Леонтьєва та інших.

На теоретико-методологічному рівні проблема оволодіння всіма компонентами рідної мови знайшла своє висвітлення в працях таких вітчизняних та зарубіжних вчених як В.Акименко, Н.Амосова, О.Бот, Т.Волковська, О.Качуровська, І.Мартиненко, М.Шеремет, Г.Юсупова та ін.

Наукові праці І.Зимньої, Л.Калмикової, І.Синиці, Т.Ушакової детально розкривають структуру мовленнєвої діяльності, її специфіку у

дітей дошкільного віку, а також численні психофізіологічні механізми породження мовлення з метою забезпечення вироблення його необхідних якостей, зокрема продуктивності.

Мовленнєвий розвиток дитини є головним інструментом встановлення контакту із навколишнім світом, завдяки якому відбувається процес соціалізації дитини. А.Богущ та Н.Луцан визначають мовленнєву компетенцію як одну з провідних базових характеристик особистості серед сформованих на етапі дошкільного дитинства.

Особливе місце в системі засобів розвитку мовленнєвої функції у дітей дошкільного віку відводиться грі, що і зумовило вибір теми нашої статті і її мету: дослідити вплив мовленнєво-ігрової діяльності на розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників, зокрема тих, що мають порушення мовлення.

Щороку зростає кількість дітей з порушеннями мовлення, серед них особливе місце займають діти з загальним недорозвиненням мовлення.

Загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ) – термін з психолого-педагогічної класифікації, що був запроваджений Р.Левіною, і може бути застосований лише по відношенню до дітей з нормальним слухом та інтелектом і характеризує порушення усіх компонентів мовлення: лексики, фонетики, граматики. Мовленнєвий недорозвиток може бути виражений у різному ступені: від повної відсутності сформованих мовленнєвих засобів спілкування, до наявного розгорнутого мовлення з окремими елементами лексико-граматичного та фонетичного недорозвинення.

Діти, що мають порушення мовлення зазначеної категорії демонструють відставання у розвитку словесно-логічного мислення. Такий стан характеризується: низькою продуктивністю запам'ятовування, труднощами вербалізації, аналізу і синтезу отриманої інформації, слова втрачають «фокус» поєднання лексичного і граматичного значень, часте плутання значень слів через їх звукову та морфологічну схожість, що тягне за собою недоречне їх використання та аграматизми, бідність словникового запасу, в активному словнику переважають іменники та дієслова.

Основне завдання корекційної роботи спрямоване на необхідність навчити їх зв'язно і послідовно, фонетично і граматично правильно формулювати власні думки, описувати події навколишньої дійсності, що можливе лише за систематичності та послідовності в навчанні.

Варто зауважити, що величезне значення під час логопедичної корекції має ігрова діяльність, що за сумісництвом є провідною у дошкільному дитинстві. Систематичне використання ігор на логопедичних заняттях з дітьми-логопатами допомагає в значно коротші терміни подолати мовленнєву неповноцінність, адже мають ряд переваг:

1. Сприяють співдружності педагога і дитини;
2. Активізують інтерес дитини до виконання вправ та настанов логопеда;

3. Впливають на реформування старих та появи нових мовленнєвих навичок;

4. Заохочують застосовувати набуті навички у повсякденному житті.

Вплив гри на виховний та корекційний процеси процес було розкрито у працях багатьох педагогів (А.Коменський, С.Русова, В.Сухомлинський, К.Ушинський та ін.), психологів (О.Аркін, М.Басов, П.Блонський, Л.Виготський, Д.Ельконін, С.Рубінштейн та ін.), педагогів сучасності (Л.Артемова, А.Бондаренко, Р.Жуковська, Д.Менджерицька, О.Сорокіна, О.Усова, Г.Швайко, К.Щербакова та ін.) та логопедів (О.Козинець, І.Рабченко, М.Чопик та ін.).

Завдяки стрімкому розвитку спілкування і пізнання у процесі навчально-виховної діяльності, їх постійній тісній взаємодії і синтезі в різноманітних формах, на їх основі виникає «синтетична» форма діяльності, що має назву ігрова (Б.Ананьєв).

Ігрова діяльність несе у собі важливу функцію - пізнання культури свого народу, його традицій, обрядів, звичаю, малих фольклорних жанрів, що знаходить своє виявлення у процесі творення дитячої гри і становить сутність мовленнєво-ігрової діяльності.

Мовленнєво-ігрова діяльність – особливий вид діяльності дітей, що потребує використання набутих раніше мовленнєвих знань, умінь і навичок у нових ситуаціях, на основі сформованого уявлення про побудову ігрового сюжету, різноманітних ігрових дій і несе в собі реалізацію функції мовленнєвого спрямування.

Мовленнєво-ігрові дії, спонукають учасників користуватися як монологічним, так і діалогічним мовленням. Саме в ігровій діяльності дитина має змогу вправлятися в образності і виразності мовлення, поєднанні мовленнєвих і немовленнєвих засобів виразності, що одночасно слугують засобом «творчого мовленнєвого самовираження».

Використовуючи мовлення у грі дитина проявляє активність, відчуває свободу розвитку сюжету, бере на себе відповідальність та вчиться уявляти наслідки своєї ініціативи. М.Лісіна зазначає, що мовчазної гри не буває, а це вказує на процес спілкування, як другий провідний вид діяльності дошкільників.

У мовленнєвих іграх світ розглядається крізь призму слова, а тому в край важливо навчити малечу висловлювати свої думки і почуття. Мовленнєві ігри створюють вимушене середовище, в якому дітям доводиться максимально активізуватись: роз'яснювати, доводити, розмірковувати, переконувати, тощо.

У публікаціях В.Аванесової, А.Бондаренко, Р.Жуковської було визначено зміст, види, структуру та методику організації дидактичних ігор у різних вікових групах. Зазначені автори підкреслювали окрему роль дидактичних ігор в стимулюванні пізнавального та мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.

Окремої уваги заслуговує положення Є.Тихеєвої, щодо поліпшення мовлення засобом емоційно насиченого супроводу будь-якого виду

діяльності, що найкраще знаходить своє виявлення у використанні дидактичних ігор.

У методичній літературі існує чимало підходів до класифікації дидактичних ігор. У своїй статті ми спираємося на класифікацію А.М.Богуш та Н.І. Луцан. Вчені поділяють народні ігри на 6 основних груп, кожна з яких має свої специфічні особливості:

1. Ігри з елементами драматизації – мають казковий сюжет і виразний, яскравий, насичений мовленнєвий супровід («Ходить гарбуз по городу», «Коза», «Ой, Панас, товаришу», тощо).

2. «Ігри із закритими очима», що розвивають вміння зосереджуватися на звуці, орієнтуватися у просторі, впізнавати голоси оточуючих.

3. Ігри з атрибутами, що покликані вдосконалювати рухові уміння, стимулювати дитину до аналізу власних дій у порівнянні із товаришами («Рибалка і рибки», «Кольорові автомобілі», «Горщики» і т.д.).

Спортивні ігри, що в свою чергу поділяються на ігри з елементами спортивних дій («Вовк і вівці», «Струмочок», і т.д.) та напівспортивні ігри («Серединка», «Блоха»), що мають на меті розвиток рухових якостей, ліпше засвоєння і удосконалення основних рухів, розвиток вольових якостей.

Автори приділяють велику увагу народним словесним іграм, поділяючи їх на три підгрупи:

1. Ігри на розвиток слухової уваги («Впіймай звук», «Заборонене слівце»), що слугують покращенню довільної уваги та логічного мислення.

2. Ігри для покращення фонематичного слуху («Чув де дзвін?», «У садочку на горбочку»), що покликані розвивати фонематичний слух, довільну увагу, емоційну виразність та мовленнєве дихання.

3. Ігри «смішинки і мовчанки» («Сміх», «Зіпсований телефон»), що сприяють створенню піднесеного настрою, виховують витримку та самовладання.

4. Ігри-забави («Кицька», «Два півника»), що стимулюють активність, ініціативність, кмітливість, творчість, сприяють розвитку просодичної сторони мовлення.

Впровадження мовленнєвих ігор на корекційних заняттях також дозволяє створити дружню атмосферу в дитячому колективі, дати можливість відпрацювати здобуті навички, висловити власну точку зору та творчість.

Отже, запропонована діяльність має значний потенціал у використанні з різними категоріями дітей, в тому числі із порушеним мовленнєвим розвитком і потребує подальшого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богуш А.М., Луцан Н.І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи : навч. посіб. Київ.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 304 с.

2. Горбунова, Н. В. Ігрова діяльність як засіб розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників *.Теорія та методика навчання та виховання* : зб. наук. пр. ,Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків : ХНПУ, 2012 .Вип. 31. С. 44–56
 3. Луцан Н.І. Мовленнєво-ігрова діяльність дітей дошкільного віку. Одеса: ПНЦ АПН України – СВД М.П. Черкасов, 2005. 319 с.
 4. Полевікова О.Б. Специфіка реалізації комунікативних потреб мовленнєвої особистості дитини-дошкільника в контексті педагогіки В.О. Сухомлинського. *Формування цінностей особистості: європейський вектор і національний контекст* : збірник матеріалів міжн. наук.- практи. конф., м. Дрогобич, 26 – 27 жовтня 2017 р. / за заг. ред. Марії Чепіль. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2017. С. 216-219.
 5. Трифонова О.С. Формування мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку : монографія, канд. пед. наук. Одеса : Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2012. 467 с.
 6. Філософський енциклопедичний словник. голов. ред. В.І.Шинкарук. К. : Абрис, 2002. 742 с.
 7. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків. : Прапор, 2005. 640 с.
 8. Швець Т.А. Формування професійної майстерності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: наук.-метод. посіб. Херсон: Айлант, 2016. 124с.
- Науковий керівник кандидатка педагогічних наук, доцентка Ільїна Н.В.**